

№2- тәжірибелік сабақ: Саяси реализмнің соңғы нұсқалары

Жұмыстың мақсаты мен міндеті: саяси реализм халықаралық қатынастар туралы шетелдік және отандық ғылымда ең танымал теория болып табылады. Жалпы реализм теориясының мәнін ашу, осы реализм өкілдерінің еңбектерімен және зерттеген негізгі идеяларымен таныстыру.

Техникалық және инструментальдық құралдары: интерактивті тақта, проектор сызба – кестелер.

Тәжірибелік сабақ оқыту нәтижелері: халықаралық қатынастар теориясында реалистік теориясының мәнінің қандай екенін, оның алғашқы өкілдері туралы, оның басқа теориялардан айырмашылығын айқындай алады.

Оқытудың әдістері мен түрлері: баяндау, сұрақ–жауап, түсіндіру, кіріспе дәріс, пікір-талас.

Қырғи қабақ соғыс дәуірінде халықаралық қатынастар теориясындағы неореализмнің танымалдығы әлемдік аренадағы дәстүрлі акторлардың мінез-құлқын анықтайтын мемлекетаралық жүйенің биполярлық құрылымымен нығайтылды. Алайда, КСРО-ның ыдырауымен және бүкіл әлемдік кеңістіктегі екі алпауыт державаның қарсыласуының аяқталуымен бұл позициялар негізінен бұзылды. Дәстүрлі емес акторлардың әлемдік саясат саласына жаппай кіруі болды, қақтығыстардың жаңа буыны пайда болды, Халықаралық қауіпсіздік тек халықаралық жүйенің конфигурациясына байланысты болмады. Байланыс, коммуникация және ақпараттың жаңа құралдарының таралуы арқылы мемлекетаралық шекаралар өткізгіштікке ие болды. Әлемдік саясатта өркениеттік, мәдени, діни факторлар, жаңа актерлердің өзін-өзі сәйкестендіруі маңызды рөл атқара бастады. Реализмнің классикалық және классикалық емес нұсқаларына тән рационализм өзінің шектеулерін барған сайын байқады. Бұл жағдайда реализмнің жаңа-постклассикалық нұсқасы пайда болады. Оның алғашқы экспрессорларының бірі Гарвард университетінің профессоры Самуил Хантингтон болды. 1993 жылы ол өркениеттер қақтығысы идеясын ұсынды. Осыған сәйкес өркениеттер әлемдік саясаттың басты акторлары ретінде мемлекеттерді алмастырады - тарихы, тілі, дәстүрлері, бірақ көбінесе діні бойынша ерекшеленетін мәдени қауымдастықтар. Бір - бірімен араласып, араласқанына қарамастан негізгі өркениеттер-Батыс, Конфуций, синтоизм, Ислам, индуизм, славян-православие, Латын Америкасы және мүмкін африкалық-нақты шекаралары бар нақты қауымдастықтар. Коммунистер демократтар, бай кедейлер бола алады, бірақ әзірбайжандар армян бола алмайды, деп Хантингтон өз ойын суреттейді. Өркениеттердің қарым-қатынасы мемлекеттердің қарым-қатынасынан біршама ерекшеленеді: олар қайшылықты болып қала береді, өйткені өркениеттік айырмашылықтар экономикалық және саяси мүдделерге қарағанда татуласу әлдеқайда қиын

құндылықтар мен сенімдерге негізделген. Сонымен қатар, өз нанымдарын қорғай отырып, өркениеттер, деп санайды Хантингтон, билікке қол жеткізуге ұмтылады. Биліктегі айырмашылықтар және әскери, экономикалық және институционалдық ресурстар үшін күрес бұрынғыдай, әлемдік саясаттың негізгі қозғаушы күші болады. Хантингтон, реализм классиктері сияқты, әлемдік саясаттың субъектілері негізінен анархия жағдайында әрекет етеді және олардың билік пен үстемдікке деген ұмтылысын тежейтін факторлар жоқ деп санайды. Басқаша айтқанда, реализмнің постклассикалық нұсқасының негізінде қарастырылып отырған парадигманың халықаралық қатынастардың сипатына, оларда үстемдік ететін процестерге, қатысушылардың мақсаттары мен құралдарына, осы қатынастардың болашағына қатысты барлық негізгі постулаттары сақталады. 1998 жылы, Гидеон Роуз халықаралық қатынастарды зерттеуге жаңа көзқарасты ұстанған бес ағылшын тіліндегі монографияның қысқаша шолуында "неоклассикалық реализм" терминін енгізеді. Бір жағынан, бұл тәсіл қазіргі әлемдегі мемлекеттің мінез-құлқын анықтайтын жүйелік және құрылымдық сын-қатерлерге баса назар аудара отырып, неореализм дәстүрін жалғастырды. Екінші жағынан, барлық бес автор белгілі бір дәрежеде ұлттық үкіметтердің жауабы сыртта болып жатқан оқиғаларға нақты және нақты жауап болып табылмайды, бұл ұлттық ойыншылардың ішкі жағдайлары мен мүдделерінің белгілі бір кешенін ескеру қажет. Басқаша айтқанда, бұл классикалық реализмнің жекелеген ережелеріне, оның мемлекеттердің ішкі мотивациясы туралы идеясына оралу туралы болды (осы бағыттағы патриархтар билік үшін күрес деп түсіндірді). Неоклассикалық реализмді жаһандық және аймақтық факторлардың қысымы неге деген сұраққа жауап іздеу ретінде анықтауға болады, мемлекеттер басқа сыртқы саясатқа емес, басқаша айтқанда, сыртқы саясаттың "жетек белдігін" зерттеу сияқты саясатқа айналады. Сонымен қатар, біз неореализмді қайта қарау туралы айтып отырған жоқпыз; сыртқы ортаның қысымы және жүйелік факторлар негізгі болып қала береді, Олар әлемдегі мемлекеттің іс-әрекетінің бағытын анықтайды. Сонымен бірге, неоклассикалық реализм неге бірдей жағдайларда әрекет ете отырып, олардың параметрлері бойынша ұқсас мемлекеттер халықаралық аренада өзін басқаша ұстайды деген сұрақ туындайды. Жауап - ішкі саясат, мүдделер топтарының конфигурациясы, мемлекеттің (күш қолдануға монополиясы бар институттар жүйесі ретінде) және қоғамның келісім деңгейі, сондай-ақ белгілі бір құбылыстарды қабылдау проблемалары. Басқаша айтқанда, неоклассикалық реализмде үш құрамдас бөлікті ажырату әдетке айналған:

- "тәуелсіз айнымалы" (сыртқы орта, жүйе);
- "араласатын айнымалы" (мемлекет ішіндегі бүкіл кешен-институттар, билік пен қоғам арасындағы қатынастар, қабылдау және идеология);

- "тәуелді айнымалы" (сыртқы саясат).

Саяси реализмнің соңғы нұсқаларын қарастыруды аяқтай отырып, олар канондық реализмнің барлық әлсіз жақтарын алып жүретіндігін атап өткен жөн. Біріншіден, бұл халықаралық қатынастарға тән анархизмнің мәңгілігі мен өзгермейтіндігі туралы идея. Осыдан Ұлттық қауіпсіздік тұжырымдамасына қатысты тағы бір ереже шығады: халықаралық қатынастар - бұл нөлдік ойын, ұлы державалар арасында үнемі соғыс қаупі бар, олардың арасындағы күштердің тепе-теңдігін сақтау қажет. Алайда халықаралық жағдай айтарлықтай өзгерді. Сонымен, Ресей мен НАТО блогы арасында КСРО ыдырағаннан кейін күштер тепе-теңдігі бұзылып, блок шығысқа қарай кеңейе бастады, бірақ бұл соғысқа әкелмеді. Қазіргі жағдайда әскери емес сипаттағы қауіптер мен сын-қатерлердің рөлі өте өсті. Ішкі және сыртқы саясат арасындағы қатынас біріншісінің пайдасына өзгереді. Мұның бәрі реализмнің соңғы нұсқаларында ескерілмейді.

Деңгейлік тапсырмалар:

1—деңгейлік сұрақ. Шабуылдаушы реализм теориясына анықтама беріңіз.

1 –деңгейлік сұрақ. Уолц теориясы —«қорғанышты реализм» жайлы ақпарат беріңіз.

2—деңгейлік сұрақ. Саяси реализмнің классикалық нұсқалары дегеніміз не?

2—деңгейлік сұрақ. Саяси реализмнің классикалық емес нұсқалары дегеніміз не?

3—деңгейлік сұрақ. Моргентаудың саяси реализмнің алты қағидасына тоқталыңыз.

ОБӨЖ тапсырмалары: Реализм теориясы

БӨЖ тапсырмалары: Г. Моргентау классикалық саяси реализм теориясына негіз болған принциптерді атаңыз.

Негізгі әдебиеттер:

1. Л.М.Иватова, Ә.С.Қайдарова, Ә.Т.Мухитденова. Халықаралық қатынастар теориясы, оқу құралы, 2019
2. Л. К.Торбьорн, _____ Қазақ тіліне ауд. Н.Сайбекова, Ж.Бурибаева. Халықаралық қатынастар теориясының тарихы. Монография. Алматы: Дәуір, 2017.
3. Д.М.Мажиденова, К. Г.Шерьязданова. Теория международных отношений. Оқу құралы, 2019.
4. И.А.Черных. Теория международных отношений. Учебное пособие. Алматы, 2019.

5. А.Г.Дугин. Геополитика и Международные Отношения. Т. 1, Монография, М.: Евразийское Движение, 2012.
6. M.Criffiths. Uluslararası ilişkilerde temel düşünürler ve teoriler. Ankara, 2011.
7. T.İskit. Diplomasi: Tarih, teorisi, kurumları ve uygulaması. Ankara, 2012.

Қосымша әдебиеттер:

1. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений.-М.,2014
2. Введение в теорию международных отношений./Под ред. А.С.Манькина.-М.,2014
3. Загорский А.В., Лебедева М.М. Теория и методология анализа международных переговоров.-М.,2014
4. Назарчук А.В. Этика глобализирующегося мира. - М., 2014.
5. Цыганков П.А. Международные отношения. М., 2014.
6. Rosenau J. Turbulence in the World Politics. L., 2014.